

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างและพัฒนาความรู้ ความคิด ความประพฤติ และคุณธรรมของบุคคล สังคมและบ้านเมืองใดให้การศึกษาที่ดีแก่เยาวชนได้อย่างครบถ้วน ล้วนพอเหมาะกันทุก ๆ ด้าน สังคมและบ้านเมืองนั้นก็จะมีพลเมืองที่มีคุณภาพ ซึ่งสามารถ ธำรงรักษาความเจริญมั่นคงของประเทศชาติไว้และพัฒนาให้ก้าวหน้าต่อไปได้โดยตลอด เป็นพระบรม-ราโชวาทของ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ทรงพระราชทานแก่คณะครู และนักเรียนที่ได้รับพระราชทานรางวัลเมื่อวันจันทร์ที่ 27 กรกฎาคม พ.ศ. 2524 (กระทรวงศึกษาธิการ, 2544) ได้ทรงชี้ให้เห็นความสำคัญของการศึกษา ที่ เป็นความจริงมาโดยตลอดเพราะคุณภาพของคน เป็นปัจจัยของการพัฒนาประเทศ ประเทศใดที่ประชากรได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ความสามารถ จะเป็นประเทศที่เจริญก้าวหน้า มีขีดความสามารถในการแข่งขันและมีความพร้อมในการปรับตัว ต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงทั้งทางสังคม เศรษฐกิจ และบ้านเมือง ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว อันเป็นผลจากความเจริญก้าวหน้าอย่างก้าวกระโดดของเทคโนโลยีสารสนเทศ ทำให้โลก ยุคปัจจุบันมีลักษณะเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Knowledge - based Society) ประเทศไทย มีความตระหนักถึงความสำคัญของการศึกษา และได้พยายามพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษา มาโดยตลอด จนมาถึงการปฏิรูปการศึกษาครั้งสำคัญในปี พ.ศ. 2542 ที่มีการกำหนดนโยบาย อย่างเป็นรูปธรรม โดยการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และปรับปรุงแก้ไข ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในปี พ.ศ. 2545 และปี พ.ศ. 2553 โดยมุ่งหวังที่จะให้เป็นเครื่องมือ ในการขับเคลื่อน การศึกษาไปสู่เป้าหมายคือคุณภาพของประชากร และความเจริญก้าวหน้าของประเทศชาติ

นับจากที่มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 จนถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 12 ปี ของความพยายามปฏิรูปการศึกษาทั้งระบบอีกครั้งหนึ่ง จากการประเมินผล การปฏิรูปการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า หลายเรื่องประสบผลสำเร็จ เช่น การปรับโครงสร้างหน่วยงาน ให้มีเอกภาพยิ่งขึ้น ตัวอย่างได้แก่ การรวมทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรีเข้าเป็นกระทรวงเดียวกัน มีการจัดระเบียบ บริหารราชการแบบเขตพื้นที่การศึกษา เพื่อให้มีการพัฒนาการศึกษาอย่างบูรณาการและประสาน เชื่อมโยง โดยยึดเขตพื้นที่เป็นศูนย์กลาง มีการจัดตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ

การศึกษาหรือ สมศ. เป็นองค์การมหาชน เพื่อประเมินคุณภาพภายนอกและรับรองมาตรฐาน สถาบันการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา การนำมหาวิทยาลัยออกนอกระบบราชการ เพื่อความเป็นอิสระ คล่องตัวในการบริหารจัดการ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม ยังมีอีกหลายเรื่อง ที่มีปัญหาต้องเร่งพัฒนา ปรับปรุง และต่อยอด โดยเฉพาะด้านคุณภาพผู้เรียน ครู ณาจารย์ และ บุคลากรทางการศึกษา ประสิทธิภาพของการบริหารจัดการ รวมทั้งการเพิ่มโอกาสทางการศึกษา ที่พบว่า มีสถานศึกษาจำนวนมากไม่ได้มาตรฐาน ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ต่ำ ขาดคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ทั้งการคิด วิเคราะห์ ใฝ่เรียนรู้ และแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง คุณธรรม จริยธรรม ในด้านครู ณาจารย์ พบว่า มีปัญหาขาดแคลนครู ณาจารย์ที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม ไม่ได้คนเก่ง คนดี และใจรักมาเป็นครู ณาจารย์ ในด้านการบริหารจัดการ พบว่า ยังไม่มีการกระจายอำนาจ การบริหารจัดการทั้งสู่สถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นตามเป้าหมาย รวมทั้งยังขาดการมีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการศึกษาจากทุกภาคส่วนอย่างแท้จริง (สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา, 2552, หน้า 1 - 2)

สืบเนื่องมาจากการปฏิรูปการศึกษา ในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552 - พ.ศ. 2561) ได้กำหนด วิสัยทัศน์ “คนไทยได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างมีคุณภาพ” การปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ อย่างเป็นระบบ โดยมุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา การเพิ่มโอกาสทางการศึกษา และเรียนรู้ และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน เพื่อให้คนไทยทุกคนได้เรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัยอย่างมีคุณภาพในทุกระดับ/ ประเภทการศึกษาซึ่งเป้าหมาย ภายในปี พ.ศ. 2561 มีการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ โดยเน้นประเด็นหลัก สามประการ คือ 1) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเรียนรู้ของคนไทย พัฒนาผู้เรียน สถานศึกษา แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม หลักสูตรและเนื้อหา พัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มี คุณค่า สามารถดึงดูดคนเก่งดี และมีใจรักมาเป็นครู ณาจารย์ได้อย่างยั่งยืน ภายใต้ระบบบริหาร จัดการที่มีประสิทธิภาพ 2) โอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ เพิ่มโอกาสทางการศึกษาและเรียนรู้ อย่างทั่วถึง และมีคุณภาพ เพื่อให้ประชาชนทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยมีโอกาสเข้าถึงการศึกษาและเรียนรู้ อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต 3) ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนของสังคมในการบริหาร และ จัดการศึกษา โดยเพิ่มบทบาทของผู้ที่อยู่ภายนอกกระบวนการศึกษาด้วย อีกทั้งรัฐบาลไทยมีนโยบาย ปฏิรูปการบริหารราชการแผ่นดินและการบริการประชาชน ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2539 โดยมีสำนักงาน คณะกรรมการการปฏิรูประบบราชการ สำนักงาน ก.พ. เป็นองค์การรองรับเพื่อรับผิดชอบภารกิจ โดยจัดลำดับความสำคัญในการปฏิรูประบบราชการและจัดทำแผนปฏิรูประบบบริหารภาครัฐ

เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม การปฏิรูปดังกล่าวทำให้เกิด “รูปแบบการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ที่เน้นการทำงานโดยยึดผลลัพธ์เป็นหลัก การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result - based Management: RBM) และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ต้องการให้การจัดการศึกษามีคุณภาพ เกิดความเป็นธรรมและเสมอภาคกับทุกคน มีการกระจายอำนาจไปสู่ระดับปฏิบัติการในสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา โดยให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการได้ตามวิธีการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School - based Management: SBM) พร้อมกับเน้นการตรวจสอบและมีส่วนร่วมจากองค์กรทุกสังคม ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ จำเป็นต้องมีการกำหนดนโยบายและการวางแผนทางการศึกษาที่ถูกต้อง มีประสิทธิภาพของการบริหารการศึกษาในทุกระดับ การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result - based Management: RBM) เป็นแนวทางการบริหารที่จะทำให้เกิดความคล่องตัวในการทำงานให้สูงขึ้น และมีความยืดหยุ่นเพียงพอที่จะปรับเปลี่ยนได้อย่างทันเหตุการณ์และสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ใช้ระบบการประเมินผลที่มีตัวชี้วัดเป็นตัวสะท้อนผลงาน ให้ออกมาเป็นรูปธรรมชัดเจน ซึ่งผลการประเมินนี้จะนำไปใช้ในการตอบคำถามถึงความคุ้มค่าในการทำงานหรือใช้แสดงความรับผิดชอบต่อสาธารณชน และเพื่อปรับปรุงกระบวนการทำงานให้ดียิ่งขึ้น การประเมินผลประสิทธิผลขององค์กรจำเป็นต้องมีตัวชี้วัดที่เหมาะสม สอดคล้องกับบทบาทภารกิจขององค์กร ผู้วิจัยได้ติดตามความเปลี่ยนแปลงและความเคลื่อนไหวในการพัฒนางานในส่วนต่าง ๆ ของประเทศไทย พบว่าปัจจุบันได้มีการประยุกต์ใช้แนวคิดของกระบวนการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ (Result - based Management: RBM) และนำแนวความคิดเกี่ยวกับการใช้แนวทางการประเมินประสิทธิภาพแบบสมดุล (Balanced Scorecard: BSC) ขององค์กรมาใช้ในการบริหารงานของส่วนราชการจนเป็นหลักของการปฏิรูปในระบบราชการไทย ทั้งนี้ปัจจัยที่ส่งผลหรือมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลขององค์กรนั้นมีมากมายตามโครงสร้างและบริบทขององค์กร

จะเห็นได้ว่า เป้าหมายหลักของการปฏิรูปการศึกษา ในทศวรรษที่ 2 (พ.ศ. 2552 - 2561) คือการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ ซึ่งสิ่งที่จำเป็นและมีความสำคัญมากในการพัฒนาคนคือ การศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาในระบบโรงเรียนที่ถือเป็นรากฐานของการพัฒนาคน การจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนจะประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายของการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาประเทศมากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับปัจจัยด้านต่าง ๆ หลายปัจจัย ซึ่งผู้วิจัยมีความสนใจอยากทราบว่าปัจจัย อะไรบ้างที่เป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน ทั้งนี้จากการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสารตลอดจนงานวิจัยของหน่วยงานและนักการศึกษาหลายคน เกี่ยวกับประสิทธิภาพของโรงเรียน ด้านตัวแปร

ที่มีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน พอสรุปได้ดังนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2529) ได้ทำการสังเคราะห์งานวิจัย จำนวน 50 เรื่อง สรุปได้ว่า องค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนมี 5 องค์ประกอบ ซึ่งองค์ประกอบในส่วนที่เกี่ยวข้องกับครูนั้น พบว่า วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการสอนเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน ส่วนองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนนั้น ขนาดของโรงเรียนเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียน สุนิภรณ์ ศิวรานนท์ (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครูกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา พบว่า โรงเรียนขนาดต่างกันมีประสิทธิผลของโรงเรียนแตกต่างกัน ครูผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการสอนต่างกันส่งผลให้โรงเรียนมีประสิทธิผลแตกต่างกัน การพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครูมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และการพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครูด้านเจตคติต่อวิชาชีพมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนสูงสุด ประดับ ชัยพุกภัย (2542, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความผูกพันต่อองค์กรกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ความผูกพันต่อองค์กรของครูมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ และพหุมิตร แม้นญาติ (2545, หน้า 117 - 118) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการครูกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า คุณภาพชีวิตการทำงานของครูมีความสัมพันธ์และอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน บุญเรือง ศรีเหรียญ (2546, หน้า 311 - 316) ได้ศึกษาองค์ประกอบทางการศึกษาที่สัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อผลการเรียนรู้และประสิทธิผลของโรงเรียน พบว่า ขนาดของโรงเรียนมีอิทธิพลต่อผลการเรียนรู้ของนักเรียนและประสิทธิผลของโรงเรียน ปาติกา นิธิประเสริฐกุล (2547, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนกับประสิทธิผลของโรงเรียน พบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียน และภาวะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนสามารถพยากรณ์และส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียน สำหรับเป้าหมายของโรงเรียนนั้น คริมเมอร์ส (Creemers, 1997, p. 110) กล่าวว่า ประสิทธิผลของโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับเป้าหมายของการจัดการศึกษาที่ได้มีการกำหนดไว้ นอกจากนี้ ดีล (Deal, 1985 citing in Hoy & Miskel, 1991, pp. 184 - 185) กล่าวถึงโรงเรียนที่มีประสิทธิผลว่ามีวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง และมีงานวิจัยเกี่ยวกับวัฒนธรรมโรงเรียน พงทพิทย์ มั่งคั่ง (2543, บทคัดย่อ) และสุรชัย ช่วยเกิด (2547, หน้า 134 - 138) ได้ทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมโรงเรียนกับประสิทธิผลของโรงเรียน พบว่า วัฒนธรรมโรงเรียนมีความสัมพันธ์กับประสิทธิผลของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ สำหรับบรรยากาศ

ในการทำงานนั้น ภารดี อนันต์นาวี (2545, หน้า 115 - 118) ได้ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา พบว่า บรรยากาศของโรงเรียนส่งผลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนประถมศึกษา ฮอนเนอร์ (Horner, 1984) ได้ทำการศึกษาประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ตัวแปรด้านความสามัคคีของครูในโรงเรียนมีความสัมพันธ์อย่างสูงกับประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ โบเวอร์ (Bower, 1987) พบว่า การมีความร่วมมือร่วมใจกันในการทำงานเป็นตัวแปรหนึ่งที่แสดงถึงประสิทธิผลของโรงเรียนระดับมัธยมศึกษา ในรัฐจอร์เจีย นอกจากนี้ เบนลีย์ (Bentley, 1988, p. 2608) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการสร้างประสิทธิผลของโรงเรียนในระดับมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนที่มีประสิทธิผลครูจะมีความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันในการทำงานเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน จากงานวิจัยของ นริศ สวัสดิ์ (2550, บทคัดย่อ) วิเคราะห์หุ้ระดับของตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนมัธยมศึกษา พบว่า ประสิทธิผลของโรงเรียนอยู่ในระดับสูง มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.70 ตัวแปรระดับครู พบว่า เขตติดต่อโรงเรียน และภาวะผู้นำทางวิชาการมีอิทธิพลต่อประสิทธิผลของโรงเรียนของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และ .05 ตัวแปรระดับโรงเรียน พบว่า บรรยากาศในการทำงานมีอิทธิพลต่อค่าเฉลี่ยของประสิทธิผลของโรงเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ตัวแปรระดับโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อค่าเฉลี่ยของสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวแปรระดับครูที่มีประสิทธิผลของโรงเรียน พบว่า ประสิทธิภาพของผู้บริหารมีอิทธิพลต่อค่าเฉลี่ยของสัมฤทธิ์การถดถอยของประสิทธิภาพในการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และบรรยากาศในการทำงานมีอิทธิพลทางลบต่อค่าเฉลี่ยของสัมประสิทธิ์การถดถอยของวุฒิการศึกษาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 และประไพพร อุทธิยา (2552, บทคัดย่อ) ได้ศึกษาปัจจัยหุ้ระดับที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการใช้หลักสูตร ช่วงชั้นที่ 2 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคเหนือตอนบน ผลการวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการใช้หลักสูตรช่วงชั้นที่ 2 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคเหนือตอนบน ในภาพรวมอยู่ในระดับค่อนข้างมากปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลการใช้หลักสูตรสรุปผลได้ ดังนี้ ปัจจัยระดับห้องเรียน ได้แก่ อายุของครู วุฒิการศึกษาของครู รายได้ของผู้ปกครองนักเรียน ประสิทธิภาพการสอนของครู คุณภาพการสอนของครู การได้รับการสนับสนุนทางสังคมของครู ขวัญและกำลังใจในการทำงาน เวลาในการเรียนรู้ของนักเรียน และแรงจูงใจในการเรียนของนักเรียน มีอิทธิพลต่อค่าเฉลี่ยของประสิทธิผลการใช้หลักสูตร และมีอิทธิพลเชิงบวกต่อประสิทธิผลการใช้หลักสูตรช่วงชั้นที่ 2 ของสถานศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคเหนือตอนบนปัจจัยระดับโรงเรียน ได้แก่ อายุของผู้บริหาร วุฒิการศึกษาของ

ผู้บริหาร ประสบการณ์ในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษา ภาวะผู้นำของผู้บริหาร บรรยากาศโรงเรียน และทรัพยากรและสิ่งอำนวยความสะดวก มีอิทธิพลต่อค่าเฉลี่ยของประสิทธิผลการใช้หลักสูตร โดยพบว่า ภาวะผู้นำของผู้บริหารมีอิทธิพลเชิงลบต่อค่าเฉลี่ยของประสิทธิผลการใช้หลักสูตร ส่วนบรรยากาศโรงเรียนมีอิทธิพลเชิงบวกต่อค่าเฉลี่ยของประสิทธิผลการใช้หลักสูตรช่วงชั้นที่ 2 ของสถานศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาคเหนือตอนบน

จากการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตัวแปรที่มีความสัมพันธ์กับประสิทธิภาพของโรงเรียน ผู้วิจัยสรุปตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนได้จำนวน 10 ตัวแปร คือ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการสอน เจตคติต่อวิชาชีพครู ขวัญและกำลังใจในการทำงาน ภาวะผู้นำทางวิชาการ ขนาดของโรงเรียน ประสบการณ์ของผู้บริหาร ภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมของโรงเรียน และบรรยากาศในการทำงาน และเมื่อพิจารณาตัวแปรที่นำมาศึกษาทั้งหมดแล้วพบว่าตัวแปรที่คัดเลือกลักษณะเป็นตัวแปรต่างระดับกัน โดยตัวแปรบางตัวเป็นตัวแปรระดับบุคคลหรือครู และบางตัวแปรเป็นตัวแปรระดับองค์กรหรือโรงเรียน สำหรับการวิจัยทางการศึกษานั้น ศิริชัย กาญจนวาสี (2532, หน้า 1 - 4) และ สำเริง บุญเรืองรัตน์ (2538, หน้า 57 - 58) ได้กล่าวถึงวิธีการในการวิจัยทางการศึกษาสรุปได้ว่าการจัดองค์การทางการศึกษา และการแบ่งส่วนการบริหารงานภายในองค์กรมีลักษณะเป็นลำดับขั้นหน่วยงานหรือการบริหารงานในระดับสูงย่อมจะต้องมีอิทธิพลต่อหน่วยงานหรือการบริหารงานในระดับรองลงมาตามลำดับขั้น และเมื่อระบบการศึกษามีลักษณะดังกล่าว ธรรมชาติของข้อมูลทางการศึกษาจึงมีลักษณะเป็นระดับขั้นด้วย ข้อมูลในระดับที่สูงกว่าย่อมจะต้องมีผลต่อข้อมูลในระดับล่างถัดลงไปเป็นทอด ๆ จากระดับสูงลงมาสู่ระดับล่าง การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการจัดกระทำข้อมูลเป็นระดับเดียวนั้นถือว่าได้ละเอียดหรือไม่ได้คำนึงถึงโครงสร้างของระดับข้อมูลทำให้เกิดความผิดพลาดในการสรุปผลข้อมูลระหว่างระดับเนื่องมาจากความผิดพลาดในการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของการทำนาย และความคลาดเคลื่อนของการทำนายก็จะมีค่าความแปรปรวนสูงและไม่คงที่ นอกจากนั้นตัวแปรทางการศึกษาทั้งในระดับเดียวกันหรือต่างระดับกันย่อมมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกันตลอดเวลา ดังนั้นการนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพียงระดับเดียวโดยละเอียดหน่วยของการวิเคราะห์ต่างระดับนั้นทำให้ละเอียดการศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่อยู่ต่างระดับกันอีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้นการรวมกลุ่มของนักเรียนเพื่อจัดการเรียนการสอนนั้นไม่สามารถจัดกลุ่มด้วยวิธีการสุ่ม (Random) ซึ่งส่งผลให้นักเรียนแต่ละกลุ่มมีความแตกต่างกันโดยธรรมชาติ การวิเคราะห์ข้อมูลเพียงระดับเดียวจึงขัดกับธรรมชาติที่แท้จริงของความแตกต่างระหว่างกลุ่ม ปัญหาเหล่านี้สามารถแก้ไขได้ด้วยวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลพหุระดับ (Multilevel Analysis) ซึ่งเป็นเทคนิควิธีการ

ทางสถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูลที่มีตัวแปรต้นหลายตัวแปร และตัวแปรต้นเหล่านั้นสามารถเป็นระดับได้อย่างน้อยสองระดับ ขึ้นไป โดยตัวแปรระดับเดียวกันต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และได้รับผลร่วมกันจากตัวแปรระดับอื่นอีกด้วย ซึ่งนักวิจัยทางการศึกษาหลายคน ได้แก่ ครอนบัค (Cronbach, 1990) ครอนบัค และเวบบ์ (Cronbach & Webb, 1975, pp. 717 - 724) เบอร์สไตน์ (Berstein, 1980) เบอร์สไตน์, ลินน์ และคาเพิลล์ (Burststein, Linn, & Capell, 1978, pp. 47 - 89) เมสัน, วอง และเอ็นทวิสเติล (Mason, Wong, & Entwistle, 1984, pp. 72 - 103) เอทกิน และลองฟอร์ด (Aitkin & Longford, 1986, pp. 1 - 26) เดอร์ ลัวร์ และคราฟท์ (DeLeeuw & Kreft, 1986, pp. 57 - 85) โกลด์สไตน์ (Goldstein, 1986) รูเดนบัช และบรอก (Raudenbush & Bryk, 1978, pp. 1 - 17) ได้เสนอแนวคิดในการวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยทางการศึกษาไว้ว่า การวิเคราะห์ข้อมูลเพียงระดับเดียวก่อให้เกิดข้อขัดแย้งเกี่ยวกับโครงสร้างของข้อมูล ปฏิสัมพันธ์ระหว่างข้อมูล และวิธีควบคุมความแตกต่างเบื้องต้น ซึ่งขัดแย้งกับแนวคิดที่ว่าหน่วยงานทางการศึกษาน่าจะมีธรรมชาติของการจัดองค์การเป็นลำดับขั้น และการรวมกลุ่มของสมาชิกทางการศึกษาที่ไม่ได้รวมกันแบบสุ่ม ดังนั้น นักการศึกษาหลายคนเหล่านี้ได้เสนอเทคนิควิธีการออกแบบการวิจัยและการวิเคราะห์พหุระดับที่มีความเหมาะสม และสอดคล้องกับโครงสร้างและธรรมชาติของข้อมูลทางการศึกษา ซึ่งมีหลายวิธีแต่ละวิธีก็มีข้อดีและข้อจำกัดแตกต่างกันไป

ด้วยเหตุผลดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการโดยศึกษาในรูปแบบตามธรรมชาติของ โครงสร้างของข้อมูลทางการศึกษา ด้วยวิธีการวิเคราะห์พหุระดับ ซึ่งผู้วิจัยแบ่งตัวแปรอิสระออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับโรงเรียน และระดับครู เพื่อให้ทราบข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพล หรือส่งผลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

1. ปัจจัยระดับโรงเรียน ผู้วิจัยยึดแนวคิดตามผลการศึกษาวิเคราะห์ปัจจัยการพัฒนาความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน ของวิโรจน์ สารัตตะ (2548, หน้า 20) ซึ่งได้ศึกษาวิเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยของ คอลด์เวลล์ และสปิงส์ (Caldwell & Spinks, 1990) เพอร์กีและสมิท (Purkey & Smith, 1983) วูด และออริก (Wood & Orlik, 1994) รัตเตอร์ (Rutter, 1979) ซีเรนส์ และบอสเกอร์ (Scheerens & Bosker, 1997) เอดมอนด์ส (Edmonds, 1979) ฮอย และมิสเกล (Hoy & Miskel, 2001) เอช เอ็ม ไอ (HMI, 1988) และ มอดิมอร์ (Mortimore, 1988) ประกอบกับแนวคิดของ ฮิกเก็ต (Higgett, 1989, p. 34) ซึ่งสรุปได้ว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนโดยรวม

ประกอบด้วย 1) ภาวะผู้นำของผู้บริหาร ศึกษาตามแนวคิดของ เบส (Bass, 1985, p. 22) ที่ได้กำหนดองค์ประกอบของการเป็นผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ (Transformational Leader) ไว้ 4 ด้านคือ ด้านพฤติกรรมโดยเสน่ห์หา (Charismatic Behaviors) สร้างแรงจูงใจด้านการคลใจ (Inspirational Motivation) พฤติกรรมกระตุ้นให้เกิดการใช้ปัญญา (Intellectual Stimulation) พฤติกรรมมุ่งความสัมพันธรายบุคคล (Individualized Consideration) โดยเชื่อว่าผู้นำแบบเปลี่ยนสภาพ (Transformational Leader) สามารถที่จะจูงใจให้ผู้ปฏิบัติงานได้มากกว่าที่คาดหมาย ศึกษาตามแนวคิดของ เพนด์เลย์ (Pendley, 1985, p. 98) เรด และคณะ (Reid et al., 1988, pp. 24 - 29) เดวิส และ โทมัส (Davis & Thomas, 1989, pp. 81 - 83) คอนราด และมาห์มูด (Conrad, 1992, Mahmood, 1995) วันชัย นพรัตน์ (2540, หน้า 62) ที่กล่าวว่า ประสิทธิภาพของโรงเรียนประกอบด้วย ขนาดของโรงเรียน ประสบการณ์ในการบริหาร บรรยากาศในโรงเรียน ศึกษาตามแนวคิดและผลงานวิจัยของ คิง (King, 1992, p. 269) ที่กล่าวว่าบรรยากาศของโรงเรียนมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนและจากการกำหนดปัจจัยการพัฒนามีประสิทธิภาพของโรงเรียนของ วิโรจน์ สารัตตะ (2548, หน้า 23 - 42) ที่ได้ศึกษาความมีประสิทธิภาพตามทัศนะของ เอ็ดมอนด์ (Edmonds, 1979) ซีเรนส์ และบอสเกอร์ (Scheerens & Bosker, 1997) ดัทไวเลอร์ (Duttweiler, 1988) มอตติมอร์ (Mortimore, 1988) วูด และออลิก (Wood & Orlik, 1994) พอลแลค และคณะ (Pollack et al., 1987) ที่สรุปว่าบรรยากาศโรงเรียนเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน และคอลด์เวลและสปิงส์ (Caldwell & Spinks, 1990 อ้างถึงใน วิโรจน์ สารัตตะ, 2548, หน้า 37 - 39) ได้กล่าวว่าบรรยากาศโรงเรียนถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการวัดความมีประสิทธิภาพของโรงเรียน วัฒนธรรมของโรงเรียน ศึกษาตามแนวคิดของ ดีล (Deal, 1985 cited in Itoy & Miskel, 1991, pp. 184 - 185) ที่กล่าวว่าโรงเรียนที่มีประสิทธิภาพว่ามีวัฒนธรรมที่เข้มแข็งมีค่านิยมร่วมกัน และยึดถือเสียงส่วนมากในการทำกิจกรรม และจากการศึกษาของ จันทรา พักตร์เพียงจันทร์ (2547, บทคัดย่อ) และพวงทิพย์ มั่งคั่ง (2543, บทคัดย่อ) ที่สรุปว่า วัฒนธรรมโรงเรียนมีความสัมพันธ์ทางการระดับกลาง กับประสิทธิผลของโรงเรียน

2. ปัจจัยระดับครูผู้วิจัยได้ศึกษา และบูรณาการตามแนวคิดและผลการวิจัยเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของโรงเรียนของ คอลด์เวลและสปิงส์ (Caldwell & Spinks, 1990) อ้างถึงใน วิโรจน์ สารัตตะ, 2548, หน้า 37 - 40) กมลวรรณ ชัยวานิชศิริ (2536, หน้า 80) ราชนัย บุญธิมา (2542, หน้า 66) สมจิตร อุดม (2547, หน้า 216) บุญเรืองรัตน์ (Boonruangrutana, 1978, p. 15) สีกันต์ เพียรธัญญกรณ์ (2539, หน้า 204) บุญชม ศรีสะอาด (2524, หน้า 153) พิมพ์พร สดเอี่ยม (2547, หน้า 286) การา (Gara, 1998, p. 4165) กีบสัน และดอนเนลลี่ (Gibson & Donnelly, 1982,

p. 98) รัสเซล และคณะ (Russell et al., 1987, pp. 269-274) บลูม (Bloom, 1982 pp. 10-16, 108, 135, 147) กาแลนท์ (Galant, 1998, p. 127) พบว่า ปัจจัยระดับห้องเรียนที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพโรงเรียนประกอบด้วย 1) วุฒิการศึกษา 2) ประสบการณ์ในการสอน 3) เจตคติของครู 4) ขวัญและกำลังใจในการทำงาน และ 5) ภาวะผู้นำทางวิชาการ

เนื่องจากสภาพปัญหาอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในปัจจุบัน ประกอบกับ ข้อมูลสภาพปัญหา จุดแข็ง โอกาส จุดด้อย และอุปสรรคทางการศึกษาของแต่ละโรงเรียน ตลอดจนโครงสร้างและธรรมชาติของข้อมูลทางการศึกษามีความเกี่ยวข้องกับข้อมูลหลายระดับ ทั้งนี้เพราะโครงสร้างและธรรมชาติของข้อมูลทางการศึกษามีความสลับซับซ้อน มีการจัดหน่วยของข้อมูลที่ซ้อนกันเป็นลำดับชั้น (Hierarchy) คือแปรทางการศึกษาทั้งในระดับเดียวกัน และต่างระดับกัน ย่อมมีปฏิสัมพันธ์กัน (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2535, หน้า 236; สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2538 หน้า 57) กล่าวคือ หน่วยงานหลาย ๆ หน่วยในระดับเดียวกันถูกจัดกลุ่มเข้าด้วยกันเพื่อยกให้เป็นหน่วยของข้อมูลในระดับที่สูงขึ้นไป เช่น นักเรียนถูกจัดรวมเข้าศึกษาด้วยกันเป็นห้องเรียน ห้องเรียนหลาย ๆ ห้องเรียนรวมกันเป็นระดับชั้นเรียน ระดับชั้นเรียนหลาย ๆ ระดับชั้นเรียนรวมกันเป็นระดับการศึกษา ระดับการศึกษาหลาย ๆ ระดับการศึกษารวมกันเป็นโรงเรียน ซึ่งโรงเรียนรวมกลุ่มกันเป็นกลุ่มโรงเรียน และกลุ่มโรงเรียนรวมกันเป็นเขตพื้นที่การศึกษา เป็นต้น ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการจัดกระทำข้อมูลเป็นระดับเดียวนั้นถือว่าได้ละเอียดหรือไม่ได้คำนึงถึงโครงสร้างของระดับข้อมูลทำให้เกิดความผิดพลาดในการสรุปผลข้อมูลระหว่างระดับ เนื่องจากความผิดพลาดในการประมาณค่าสัมประสิทธิ์ของการทำนาย และความคลาดเคลื่อนของการทำนาย ก็จะมีค่าความแปรปรวนสูงและไม่คงที่ จึงขัดกับธรรมชาติที่แท้จริงของความแตกต่างระหว่างกลุ่ม (สำเร็จ บุญเรืองรัตน์, 2538, หน้า 37) จึงทำให้ผู้วิจัยมีความสนใจที่จะศึกษาถึงประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยศึกษาในรูปแบบตามธรรมชาติของโครงสร้างของข้อมูลทางการศึกษา ด้วยวิธีการวิเคราะห์พหุระดับ ซึ่งผู้วิจัยแบ่งตัวแปรอิสระออกเป็น 2 ระดับ คือ ระดับโรงเรียนและระดับห้องเรียน เพื่อให้ทราบข้อค้นพบเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีอิทธิพล หรือส่งผลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ตลอดจนเพื่อเป็นข้อมูลและเป็นแนวทางในการศึกษา และพัฒนาประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนในการนำไปใช้ และก่อให้เกิด ประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาของประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
2. เพื่อศึกษาปัจจัยระดับครู ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
3. เพื่อศึกษาปัจจัยระดับโรงเรียน ที่มีอิทธิพลต่อค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
4. เพื่อศึกษาปัจจัยระดับโรงเรียน ที่มีอิทธิพลต่อค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของปัจจัยระดับครูที่มีต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

คำถามการวิจัย

1. ประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ อยู่ในระดับใด
2. ปัจจัยใดบ้างในระดับครู ที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
3. ปัจจัยใดบ้างในระดับโรงเรียน ที่มีอิทธิพลต่อค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
4. ปัจจัยระดับโรงเรียนใดบ้างที่มีอิทธิพลต่อค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของปัจจัยระดับครูที่มีต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

สมมติฐานการวิจัย

1. ประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยรวมอยู่ในระดับมากขึ้นไป
2. ปัจจัยระดับครูมีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการเป็นรายโรงเรียน

3. ปัจจัยระดับโรงเรียนมีอิทธิพลต่อค่าเฉลี่ยประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียน
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

4. ปัจจัยระดับโรงเรียนมีอิทธิพลต่อค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของปัจจัยระดับครู
ที่มีต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
กระทรวงศึกษาธิการ

ประโยชน์ที่จะได้รับการวิจัย

1. ได้ข้อมูลที่เป็นความรู้เกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของ
โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
2. ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการวางแผนในการบริหารงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ
แบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ
3. เป็นแนวทางแก่ผู้สนใจจะทำการวิจัยด้านการบริหารงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพ
แบบสมดุลของโรงเรียนต่อไป

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งศึกษาประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โดยอาศัยแนวคิด ดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับประสิทธิภาพของโรงเรียน ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิด
การประเมินประสิทธิภาพแบบสมดุล (Balanced Scorecard: BSC) ขององค์กรซึ่ง Balanced
Scorecard (BSC) ได้ถูกพัฒนาขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1990 โดย Drs. Robert Kaplan จาก Harvard Business
School และ David Norton จาก Balanced Scorecard Collaborative โดยตั้งชื่อระบบนี้ว่า “Balanced
Scorecard” ซึ่งเป็นเครื่องมือเทคนิคที่ช่วยการจัดการองค์กรในการประเมินผล และวัดผลการปฏิบัติงาน
ขององค์กร (Paul Arveson, 1998) Balanced Scorecard จะทำหน้าที่วัดผลการปฏิบัติงานของ
องค์กรที่ครอบคลุมด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไว้ครบถ้วน เช่น ด้านการเงิน ด้านลูกค้า ด้านกิจการ
ภายใน และด้านการเรียนรู้และการเติบโตขององค์กร ต่อมากระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 17)
จึงได้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้ศึกษาประสิทธิภาพของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐาน เรียกว่ารูปแบบการกำหนดผลสำเร็จอย่างสมดุลแบบรอบด้าน (Balanced
Scorecard) ซึ่งกำหนดตัวบ่งชี้ประสิทธิภาพ ที่เป็นตัวแปรตาม 4 ด้าน คือด้านนักเรียน

ด้านกระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียน ด้านกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา และ
ด้านงบประมาณและทรัพยากร

1. แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียน
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ
นงลักษณ์ วิรัชชัย (2535, หน้า 9) และสำเริง บุญเรืองรัตน์ (2538, หน้า 57) ที่กล่าวว่า การศึกษา
เป็นระบบที่มีความซับซ้อน โครงสร้างการศึกษามีการจัดหน่วยที่ซับซ้อนเป็นลำดับขั้น ทำให้
ธรรมชาติของตัวแปรทางการศึกษามีการวัดเป็นระดับขั้น โดยปริยาย ตัวแปรแต่ละระดับ
มีความสัมพันธ์กัน ตัวแปรในระดับล่างจะได้รับอิทธิพลร่วมกันของตัวแปรระดับบน ดังนั้น
ลักษณะดังกล่าว จึงมีผลต่อการดำเนินงานในการบริหารโรงเรียน การวิเคราะห์หรือศึกษาเกี่ยวกับ
ประสิทธิภาพของโรงเรียนต้องให้ความสำคัญกับโครงสร้างของข้อมูลทางการศึกษาในโรงเรียน
เป็นพหุระดับ (Multi-level) ซึ่งเป็นลักษณะ โครงสร้างและธรรมชาติที่แท้จริงของโรงเรียน
โดยการวิเคราะห์พหุระดับ (Multi-level Analysis) ผู้วิจัยจึงแบ่งตัวแปรอิสระในการศึกษาออกเป็น
2 ระดับคือ ระดับครูและระดับโรงเรียน ดังนี้

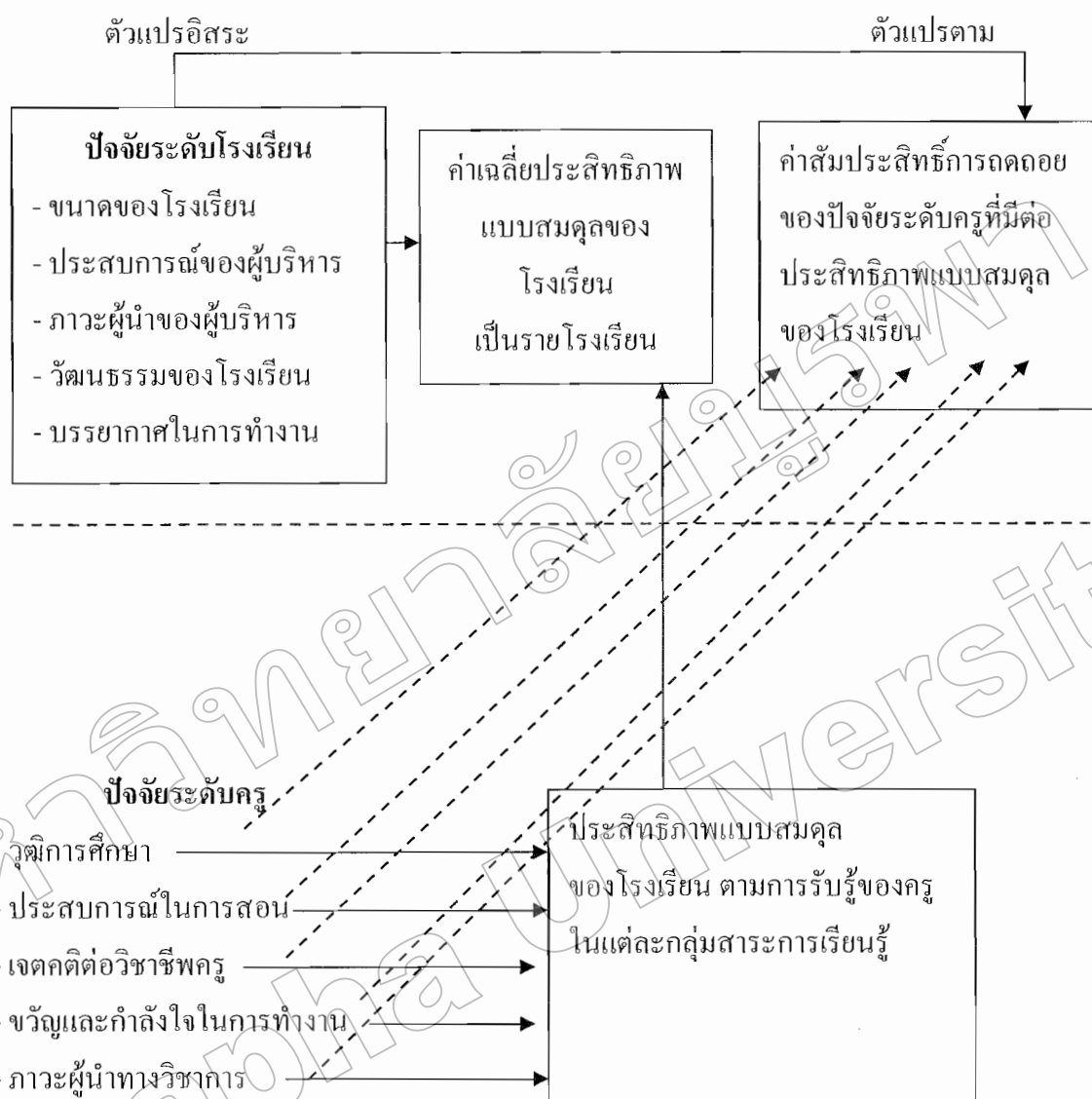
1.1 ระดับครูปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนประกอบด้วย
พฤติกรรมการศึกษา ประสิทธิภาพในการสอน เจตคติต่อวิชาชีพครู ขวัญและกำลังใจในการทำงาน และ
ภาวะผู้นำทางวิชาการ

1.2 ระดับโรงเรียน ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียน
ประกอบด้วย ขนาดของโรงเรียน ประสิทธิภาพของผู้บริหาร ภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรม
ของโรงเรียน และบรรยากาศในการทำงาน

จากแนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยจึงได้นำมาสังเคราะห์ และสรุปเป็นกรอบแนวคิดและโมเดล
พหุระดับของปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งแสดงในภาพที่ 1 และภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียน

ภาพที่ 2 โมเดลพหุระดับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมมูลของโรงเรียน

ขอบเขตการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ดังนี้

1.1 ปัจจัยระดับครู ประกอบด้วย วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ในการสอน เจตคติต่อวิชาชีพครู ขวัญและกำลังใจในการทำงาน และภาวะผู้นำทางวิชาการ

1.2 ปัจจัยระดับโรงเรียน ประกอบด้วย ขนาดของโรงเรียน ประสบการณ์ของผู้บริหาร ภาวะผู้นำของผู้บริหาร วัฒนธรรมของโรงเรียน และบรรยากาศในการทำงาน

2. ขอบเขตด้านประชากร

2.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ โรงเรียนในโครงการ โรงเรียนในฝัน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 2,624 โรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553, หน้า 15) ซึ่งมีการใช้รูปแบบการประเมินประสิทธิภาพแบบสมดุลที่เรียกว่ารูปแบบการกำหนดผลสำเร็จอย่างสมดุลรอบด้าน (Balance Scorecard)

2.2 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้มาโดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน จากโรงเรียนในโครงการ โรงเรียนในฝัน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ

3. ตัวแปรที่ศึกษา

3.1 ตัวแปรอิสระ ได้แก่

3.1.1 ปัจจัยระดับครู ประกอบด้วย

3.1.1.1 วุฒิการศึกษา

3.1.1.2 ประสบการณ์ในการสอน

3.1.1.3 เจตคติต่อวิชาชีพครู

3.1.1.4 ขวัญและกำลังใจในการทำงาน

3.1.1.5 ภาวะผู้นำทางวิชาการ

3.1.2 ปัจจัยระดับโรงเรียน ประกอบด้วย

3.1.2.1 ขนาดของโรงเรียน

3.1.2.2 ประสบการณ์ของผู้บริหาร

3.1.2.3 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร

3.1.2.4 วัฒนธรรมของโรงเรียน

3.1.2.5 บรรยากาศในการทำงาน

3.2 ตัวแปรตาม ได้แก่ ประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนในโครงการโรงเรียนในฝัน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย

3.2.1 ด้านนักเรียน

3.2.2 ด้านกระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียน

3.2.3 ด้านกระบวนการเรียนรู้และการพัฒนา

3.2.4 ด้านงบประมาณและทรัพยากร

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ประสิทธิภาพแบบสมดุล (Balance Scorecard) ของโรงเรียน หมายถึง ความสามารถของโรงเรียนในการดำเนินงานให้บรรลุเป้าหมาย เป็นที่พึงพอใจของผู้บริหารและครู ซึ่งครู และบุคลากรของ โรงเรียนได้รับการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ภายใต้การบริหารจัดการด้านงบประมาณ และทรัพยากรอย่างเหมาะสม โดยมีองค์ประกอบของประสิทธิภาพองค์การ 4 ด้าน คือด้านนักเรียน ด้านกระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียน ด้านกระบวนการเรียนรู้ และการพัฒนา และด้านงบประมาณ และทรัพยากรมีรายละเอียดนิยามศัพท์เฉพาะ ดังนี้

1.1 ด้านนักเรียน หมายถึง ความสามารถของโรงเรียนในการดำเนินการผลิตนักเรียนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ คิดวิเคราะห์ มีทักษะในการดำรงชีวิต มั่นใจในตนเอง และมีความเป็นไทย

1.2 ด้านกระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียน หมายถึง ความสามารถของโรงเรียนในการดำเนินการเกี่ยวกับการบริหารงานวิชาการ การดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษา การคิดค้นนวัตกรรมและการวิจัยเพื่อสนับสนุนการจัดการเรียนการสอน และการสนับสนุนของโรงเรียนด้านการวิจัยและคิดค้นนวัตกรรม

1.3 ด้านการเรียนรู้และการพัฒนา หมายถึง ความสามารถของโรงเรียนในการดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนานุคลากร การส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนรู้ในองค์การ การพัฒนาระบบข้อมูลข่าวสาร

1.4 ด้านงบประมาณและทรัพยากร หมายถึง ความสามารถของโรงเรียนในการบริหารงบประมาณ และทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ เน้นความประหยัด โปร่งใส การจัดการทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและการแสวงหางบประมาณและทรัพยากรในรูปแบบต่าง ๆ

ประสิทธิภาพแบบสมดุล (Balance Scorecard) ของโรงเรียนวัดได้จากการตอบแบบประเมินประสิทธิภาพแบบสมดุล (Balance Scorecard) ของโรงเรียน (ฉบับที่ 3) สำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ ดังนี้ ด้านนักเรียน ด้านกระบวนการจัดการศึกษาในโรงเรียน ด้านการเรียนรู้และการพัฒนา และด้านงบประมาณ และทรัพยากร

2. โรงเรียนในโครงการโรงเรียนในฝัน หมายถึง โรงเรียนสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ อันได้แก่ โรงเรียนหนึ่งอำเภอหนึ่งโรงเรียนในฝัน โรงเรียนดีใกล้บ้าน โรงเรียนดีประจำอำเภอ ซึ่งแบ่งเป็น 4 ประเภท ได้แก่ โรงเรียนประถมศึกษา โรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา โรงเรียนมัธยมศึกษา (รวมศึกษาสงเคราะห์/ ราชประชานุเคราะห์) โรงเรียนในฝันสู่มาตรฐานสากล จำนวนทั้งสิ้น 2,624 โรงเรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2553, หน้า 15) ซึ่งกำหนดผลสำเร็จของโรงเรียนอย่างสมดุลรอบด้าน (Balanced Scorecard)

3. ปัจจัยระดับโรงเรียน หมายถึง ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลของโรงเรียนในโครงการโรงเรียนในฝัน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ตัวแปรที่เป็นปัจจัยระดับโรงเรียนประกอบด้วย

3.1 ขนาดโรงเรียน หมายถึง จำนวนนักเรียนของโรงเรียนในปีการศึกษา 2554 วัดได้จากการตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย (ฉบับที่ 1) เกณฑ์การแบ่งขนาดโรงเรียน ใช้เกณฑ์ดังนี้ ขนาดเล็ก นักเรียนน้อยกว่า 300 คน ขนาดกลาง นักเรียน 301 - 500 คน ขนาดใหญ่นักเรียน 501 - 1,500 คน และขนาดใหญ่พิเศษ นักเรียนมากกว่า 1,500 คน

3.2 ประสบการณ์ของผู้บริหาร หมายถึง ระยะเวลาในการดำรงตำแหน่งเป็นผู้บริหารโรงเรียนเป็นปีและเดือน วัดได้จากการตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย (ฉบับที่ 1) สำหรับผู้บริหาร

3.3 ภาวะผู้นำของผู้บริหาร หมายถึง ความสามารถในการสร้างความเข้าใจให้ครูและบุคลากรรับรู้ เข้าใจ พร้อมทั้งสามารถปฏิบัติงานหรือกิจกรรม ในเรื่องการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน การนิเทศทางการศึกษา การวัดผลและประเมินผลทางการศึกษา ความสามารถในการพัฒนาทีมงาน วัดได้จากการตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย (ฉบับที่ 1) สำหรับผู้บริหาร

3.4 วัฒนธรรมของโรงเรียน หมายถึง ระเบียบ แบบแผน รูปแบบความสัมพันธ์ และวิธีการทำงาน แนวทางการประพฤติ ปฏิบัติที่บุคลากรในโรงเรียนยึดถือร่วมกัน ในการปฏิบัติงานแบบมีส่วนร่วมตามวิสัยทัศน์ของโรงเรียน การใช้กระบวนการวิจัย และข้อมูลสารสนเทศในการบริหารจัดการวัดได้จากการตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย (ฉบับที่ 1) สำหรับผู้บริหาร

3.5 บรรยายภาพในการทำงาน หมายถึง สภาพความสัมพันธ์ของครูในโรงเรียน ทั้งในการปฏิบัติงานในหน้าที่และนอกเหนือจากการปฏิบัติงานในหน้าที่ ที่แสดงออกถึงความร่วมแรงร่วมใจ ความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ความสามัคคีของครู นักเรียน ผู้ปกครองและชุมชน ในการทำกิจกรรมร่วมกัน การดูแลรักษาทรัพยากรของโรงเรียน การให้สวัสดิการ การเสริมสร้างขวัญกำลังใจในการทำงานของครูและบุคลากรของโรงเรียน วัดได้จากการตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย (ฉบับที่ 1) สำหรับผู้บริหาร

4. ปัจจัยระดับครู หมายถึง ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพแบบสมดุลงของโรงเรียนในโครงการโรงเรียนในพื้นที่สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ประกอบด้วย

4.1 วุฒิกการศึกษา หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดของครู แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี วัดได้จากการตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย (ฉบับที่ 2) สำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

4.2 ประสบการณ์ในการสอน หมายถึง อายุราชการ หรือระยะเวลาในการปฏิบัติหน้าที่การสอนของครู เป็นปีและเป็นเดือน วัดได้จากการตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย (ฉบับที่ 2) สำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

4.3 เจตคติต่อวิชาชีพครู หมายถึง ความรู้สึกของครูที่มีต่อวิชาชีพครู ที่แสดงออกในลักษณะทางบวก คือ เห็นด้วย ชอบ อยากเป็นครู หรือแสดงออกในลักษณะทางลบ คือ ไม่เห็นด้วย ไม่ชอบ ไม่อยากเป็นครู หรือแสดงออกในลักษณะที่เป็นกลาง คือ เฉย ๆ วัดได้จากการตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย (ฉบับที่ 2) สำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

4.4 ขวัญและกำลังใจในการทำงาน หมายถึง สภาพจิตใจและความรู้สึกที่ดีของครูในการทำงานอย่างมีความสุข มีความกระตือรือร้น พึงพอใจ ตั้งใจและเสียสละ ขยันหมั่นเพียรและอดทนเพื่อความสำเร็จของงานและความสำเร็จของโรงเรียน วัดได้จากการตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย (ฉบับที่ 2) สำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

4.5 ภาวะผู้นำทางวิชาการ หมายถึง การมีความรู้ ความสามารถ มีความเชี่ยวชาญ และมีทักษะในการสร้าง การนำไปใช้ การประเมินผล การปรับปรุงแก้ไข กระบวนการ และเทคนิคในการสอน การจัดการบรรยากาศการเรียนรู้ในชั้นเรียน นอกห้องเรียน การวิจัยในชั้นเรียน การวัดและประเมินผลทางการศึกษา และการประเมินโครงการต่าง ๆ พร้อมทั้งมีความสามารถในการถ่ายทอด ประสิทธิภาพ ความรู้ ทักษะ ความสามารถ วิธีการ กระบวนการ และเทคนิคต่าง ๆ ให้แก่ครูและ

บุคลากรทางการศึกษาอื่น ๆ ได้เป็นอย่างดี วัตถุประสงค์ได้จากการตอบแบบสอบถามเพื่อการวิจัย (ฉบับที่ 2) สำหรับหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้

5. การวิเคราะห์ห่วงโซ่ระดับ หมายถึง เทคนิควิธีการทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรอิสระที่มีต่อตัวแปรตาม โดยตัวแปรอิสระที่นำมาวิเคราะห์นั้นมีโครงสร้างของตัวแปรเป็นระดับชั้น (Hierarchical) ที่ลดหลั่นกันลงไป 2 ระดับ คือตัวแปรอิสระระดับโรงเรียน และตัวแปรอิสระระดับครู ซึ่งตัวแปรอิสระระดับโรงเรียนจะมีอิทธิพลต่อตัวแปรตามคือประสิทธิภาพแบบสมมูลของโรงเรียนผ่านตัวแปรอิสระระดับครู